

Předsłowo

W nazymniku 2006 sta so pola katolskich Hornjoserbow poměrnje wulki podawk. Přeni raz bu cyłe Swjate Pismo w jednym zwjazku wudate (➤ Wobraz 1).¹ Njebě to pak jeno formalne zjeće dotalnego přeložka Biblije, kotryž nasta w druhej položcy zašleho lětstotka (1966-1976) a eksistowaše w štyrjoch samostatnych zwjazkach: Přeni wobsahowaše tak mjenowane stawizniske kniži (1976), druhi – powučne a profetiske (1973), třeći – psalmy (1968) a štwórty – nowozakońske pisma (1966).² Zamołwita za wudaće a w nadawku tehdyšeho biskopa Joachima Reinelta skutkowaca redaktorska skupina, kiž wobsteješe zasadnje z pječoch člonow – hłowneho zamołwiteho monsignore Měrcina Salowskeho, soburedaktora fararja Gerata Wornarja (➤ Wobraz 2), stilisty Jurja Šeraka, lektorki Lucije Bejmineje a rěčespytnicy dr. Ireny Šerakoweje – měješe najprjedy dotalny přeložk přehladać a ewentuelne mankamenty korigować.³ Přihotowanske džěla so zahajichu hižo w léće 2004, intensiwna korektura zaběži pak hakle wot winowca 2005, tak zo zamó kóždy sobučlon redaktorskeje skupiny znajmjeńša trójce předležacy tekst přečitać. Z toho tež wuchadza, zo njebě *Biblija 2006* žadyn nowy přeložk, ale jenož porjedženje dotal eksistowaceho. Tute wotměwaše so zasadnje na třoch runinach: 1) zmylki su so zwuporjedžichu, 2) džiwaše so na nowy prawopis a 3) wěste wotrězki so znowa přeložichu.⁴ Tajke korigowace džělo bě na kóždy pad trěbne a přinjese poměrnje bohate plody, tak, zo na příklad a) mjeno mandželskeje Abrahama sta so za-so »Sara« a nic »Stara« (*Gen 18,11*), b) bratřa předachu Józefa »Ismaelitam« a nic »Israelitam« (*Gen 37,25*), c) za pjenježk předawatej so dwaj »wróblej« a nic »wróblaj«

¹ Přir. *Swjate Pismo Stareho a Noweho zakonja*, Budyšin: Ludowe nakładnistwo Domowina, 2006.

² Přir. DELAN, Ščěpan: *Přeložki Swjateho Pisma a nabožna literatura katolskich Serbow*, in: *Rozhlad* 43/9 (1993), s. 311-314, tu s. 311-312; LEWASZKIEWICZ, Tadeusz: *Łużyckie przekłady Biblii. Przewodnik bibliograficzny* [= *Język na pograniczach*, 14], Warszawa: Slawistyczny Ośrodek Wydawniczy przy Instytucie Slawistyki PAN, 1995, s. 45; LEWASZKIEWICZ, Tadeusz: *Przekłady biblijne na słowiańskie mikrojęzyki literackie*, in: *Język. Religia. Tożsamość* 1/15 (2017), <http://yadda.icm.edu.pl/yadda/element/bwmeta1.element.desklight-653a752e-efba-42f5-9214-e64b6b07a1d0>, s. 145-162, tu s. 154; TEICHMANN, Doris: *Bibelübersetzungen*, in: SCHÖN, Franz et al. (eds.): *Sorbisches Kulturlexikon*, Bautzen: Domowina-Verlag, 2014, s. 37-39, tu s. 39, https://www.sorabicon.de/kulturlexikon/artikel/prov_lnh_vm4_c3b/; SALOWSKI, Měrcin: *Předsłowo*, in: *Swjate Pismo Stareho a Noweho zakonja*, Budyšin: Ludowe nakładnistwo Domowina, 2006, s. 10.

³ *My Serbja trjebamy standartny přeložk biblije. Interview z monsignore Měrcinom Salowskim k nowowudaću Swjateho pisma. Prašał so R. Ledźbor*, in: *Katolski Posoł* 2006, číslo 47 (19. 11.), s. 302: »[...] zašle wudaće Swjateho pisma je wjele zmylkow mělo – a to nic jenož čišćerske, ale tež rěčne zmylki a samo zmysl zamylace zmylki«; přir. RL: *Bože słowo w nowym šaće. Swjate pismo zjawnosći prezentowane*, in: *Katolski Posoł* 2006, číslo 48 (26. 11.), s. 308.

⁴ *My Serbja trjebamy standartny přeložk biblije* (↵ přisp. 3), s. 302: »Smy pak tež při přehladowanju někotre pasaže znowa přeložili, zo bychy zrozumliwše byli.«

Daniel DZIKIEWICZ

Teologiski institut Seminara swjateho Józefa,
Vilnius

Přinošk k diskusiji wo problematice porjedženja katolskeho hornjoserbskeho přeložka Swjateho Pisma

On issues concerning the correct Catholic translation of Scripture into Upper Sorbian

In 2006, a new Catholic Upper Sorbian edition of the Holy Bible was published under the direction of Msgr. Měrcin Salowski (Martin Salowski). This was not a new translation, but rather a revision of an earlier edition from 1966-76. Nevertheless, the editorial work was not limited to correcting errors and following new spelling rules. In some cases, a new reading of the Biblical text was also proposed. Despite this progress, this article seeks to offer some guidelines for future editorial work. In addition to correcting mistakes, these guidelines are to take place at textological, historical, philological and theological levels. This approach will help us contribute to better demonstrate the intentions and individual literary-theological characteristics of the original authors.

Keywords: theology; Bible translation; Upper Sorbian language; textology; exegesis

Number of characters / words: 12 242 / 1 715

Number of figures: 3

Secondary language(s): Hebrew; Old Greek

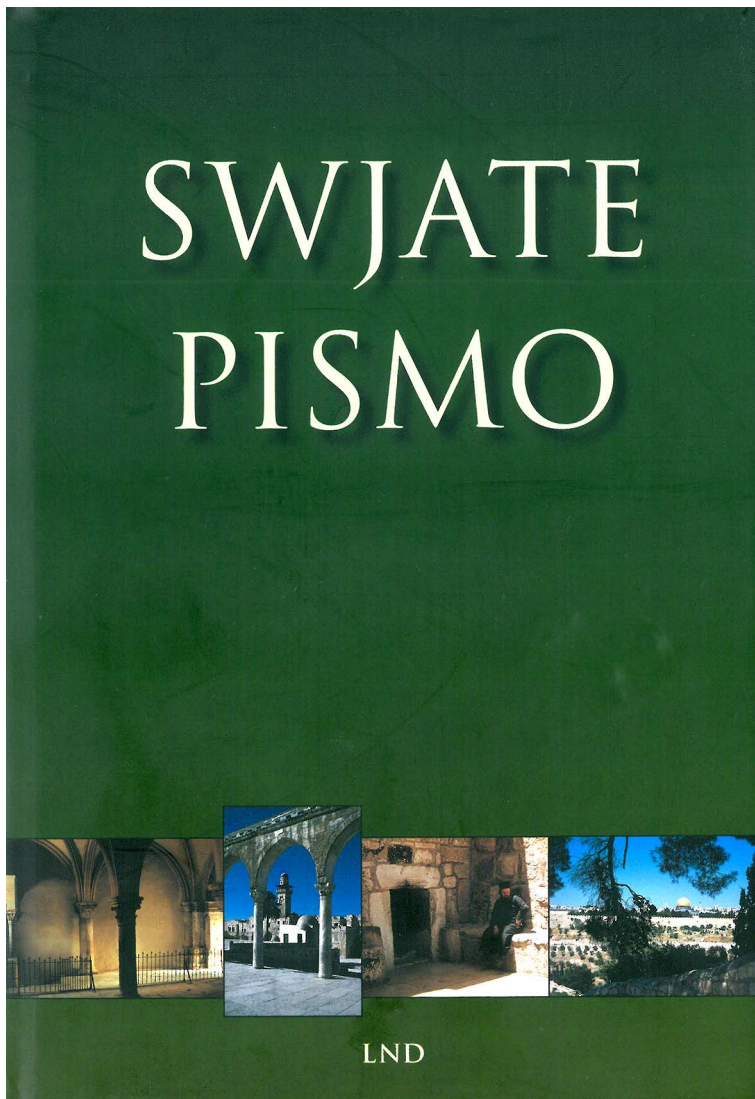
(Mt 10,29)⁵ etc. Njehladajo pak na wočiwidne postupy korigowanskeho džěła⁶ wostawa na tutym polu hišće wjele k wuporjedenju. Hłowny zaměr tutoho přinoška tči w naličenju najwažnišich runinow, na kotrychž bychu so trěbne korektury jónu přewjesć móhli a samo dyrbjeli. Kóžda naspomnjena runina zwobrazni so znajmjeńša z jednym konkretnym příkladom. Nastawk zakónči dosłowo, kotrež krótku studiju zjima a najwažniše scěwki předstaja.

Tekstologiska runina

To je jedna z najwažnišich a zasadnych runinow. Prjedy hač započnje so Swjate Pismo přeložować, ma so rozsudzić z kajkim pratekstem budže so džělać. Na přěni pohlad je to cyle wočiwidna wěrnosć,⁷ tola nic přeco konsekwentnje wobkedźbowana. Dwaj cyle jednorej příkladaj. W Gen 4,8b praji Kain Abelej: »Pójomj won na polo!« Tuta sada njepochadźa pak z hebrejskeho rukopisa *Textus Masoreticus* (dale: *TM*): אֱלֹהֵי הַקָּדוֹשׁ, kotryž wužiwa so – jako najlěpši – zasadnje při přeložowanju Stareho Zakonja, ale z druhich hebrejskich manuskriptow, kaž tež z grjekskeje *Septuaginty* (dale: *Sept.*): καὶ εἶπεν Καὶ πρὸς Ἀβελ τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ διέλωμεν εἰς τὸ πεδῖον. Štóż přeložuje *TM*, njeby směl warianty pochadźace z druhich rukopisow do njeho zaplesć. To džě změní teologisku perspektiwu teksta.⁸ Podobna situacija so zwěsći w Gen 22,1b. Tam narěči Bóh přenjeho patriarcha wuzwoleneho ludu z mjenom. Po teksće *Sept.* bu wono dwójce wuprajene – καὶ εἶπεν πρὸς αὐτόν Ἀβρααμ Ἀβρααμ – a po warjanće *TM* jenož jónu – אַבְרָהָם אַבְרָהָם. Přeložowar Stareho Zakonja by dyrbjal tutón rozdźěl wobkedźbować a nic dvě wšelakorej tradiciji mjezsobu měšeć (Gen 22,1ab): »Po tutych podawkach pruwowaše Bóh Abrahama a rjekny jemu: »Abrahamje, Abrahamje!« To džě teologisku perspektiwu hebrejskeho teksta tohorunja změní.⁹

Erratologiska runina

Starodawne laćonske přisłowo praji: »Errare humanum est« – so mylić je čłowjeske. Něšto podobneho by so móhlo wo nimale kóždym teksće rjec: Njeeksistuja teksty bjez zmylkow. Wudaće Swjateho Pisma z lěta 2006 njeje žane wuwzaće. Hižo w třećej sadze jewi so přěni zmylk (Gen 1,3): »A Bóh rjekny: »Budź swětło!« (➤ Wobraz 3). Tu pobrachuja słowa »a bu swětło« – אִיְהוָה אֱלֹהֵי אֱדָם. Tutón zmylk wustupowaše hižo w dotalnym přeložku. Redaktorska skupina pod nawodom msgr. Salowskeho je jón přewidžala a zdžědžila.

LND

Wobraz 1:
Hornjoserbska biblija
w jednym zwjazku
(2006)

⁵ Přir. My Serbja trjebamy standartny přeložk biblije (↵ přisp. 3), s. 302

⁶ LEWASZKIEWICZ, *Przekłady biblijne* (↵ přisp. 2), s. 154: »Pełna Biblia katolicka ukazała się dopiero w latach 1966-1976, a jej nową (poprawioną) edycję wydrukowano w 2006 r. Uważa się, że przekład reprezentuje piękny język.«

⁷ SALOWSKI, *Předśłowo* (↵ přisp. 2), s. 10: »Tónle nowy přeložk a wudaće wšitkich knihow Swjateho pisma je za serbski lud keždžbyhódny literarny skutk. Prócuje so pratekstej [...] wotpowědować.«

⁸ Přir. DZIKIEWICZ, Daniel: *Die revidierte Ausgabe der Einheitsübersetzung. Beispiele gelungener Korrekturen*, in: *Studia Theologica Grodnensia* 13 (2019), s. 68-74, tu s. 68-69.

⁹ Přir. DZIKIEWICZ, Daniel: „Abrahamje!“ abo „Abrahamje, Abrahamje!“?, in: *Katolski Posol* 2015, čislo 13 (29. 3.), s. 89.

Wobraz 2:

Přepodaće noweho wudaća biblije w serbskej rěči w Drježdžanskim biskopskim ordinariće 17. nowembra 2006: (wotlěwa)

lektorka w Budyskeho Ludoweho nakładnistwa Domowina Lucija Bejmina (Luzia Böhme), farar Gerat Warnar (Gerhard Werner), generalny wikar Konrad Zdarsa, předsyda Towarstwa Cyrila a Metoda z. t., tachantski farar Wito Scapan (Veit Scapan), jednaćelka Ludoweho nakładnistwa Domowina Marka Maćijowa (Marka Matschie) a msgr. Měrcin Salowski (Martin Salowski)

Filologiska runina

Na tutej runinje měło so poměrnje wjele korigować. Tu jenož dwaj přikładaj: Časowe formy bibliskich słowjesow měli so wobkedźbować a wšitke móžnosće hornjoserbsčiny prawje wužiwać, wosebje hdyž dže wo grjekskej aorist, kotryž so hustodosć z perfektom přeloži (*Mt 25,40c*): »Štožkuli **sće sćinili** (ἐποιήσατε – *sćinišće*) jednomu z najmjeńšich tychle mojich bratrow, to **sće mi sćinili** (ἐποιήσατε – *sćinišće*).« Tež by so konsekwentnišo pluskwamperfektum zasadžeć měl: »Hdyž pak přińdže sylniši hač wón a jeho přemože, to wozmjje jemu wšu brón, na kotruž **je so spušćał** (ἐπεποιθεῖ – *bě so spušćał*), a rozdžěli, štož je narubił« (*Lk 11,22*); »Při jeho wrotach **ležese** (ἐβέβλητο – *bě ležal*) prošer z mjenom Lazarus, poľny brjodow« (*Lk 16,20*).

Stawizniska runina

Jedna so tohorunja wo jedyn z najwažnišich niwowow Swjateho Pisma. Biblija bu džě w konkretnych časach a přez historiskich ludźi napisana. Přeložk by měł na kóždy pad tutu stawiznisku runinu wotblyšćować. Tola w analizowanym přeložku njeje přeco tak. »Na to modleše so Hiskija před Jahwu **tutón paćer**« (*2 Kral 19,15a*). Słowo *paćer* klinči na tutym městnje křesćanisce. Hiskija kralowaše něhdže w lětach 728-699. Tuž hišće w času Stareho Zakonja. Bibliski přeložk by měł tutu starozakonsku atmosferu wotblyšćować a wuprajenje (*2 Kral 19,15a*) מַלְאָכִי יָאֵן jako *a praješe přečitać dać*. »Z porodom Jězusa Chrystusa měješe so takle: Jako bě Marija, jeho mać, z Józefom **slubjena**, pokaza so, prjedy hač so zeńdžeštaj, zo bě wona podjala wot Ducha Swjateho« (*Mt 1,18*). Poprawom njebě Marija z Józefom *slubjena*, ale *zmandželena*, abo – hišće dokładnišo přeložuju *μνηστευθείσης* – na njeho *wudata*. Tehdyše židowske mandželstwo nastawaše hižo we wokomiku oficialneho zrěčenja, samo njehladajo na to, zo – wosebje w Galileji – njesmědžeštaj mandželskej hišće wěsty čas zhromadnje bydlić.¹⁰ Tohodla tež prikaza jandžel Józefej Mariju nic jako *njewjestu*, ale jako *mandželsku* k sebi wzać: Ἰωσήφ υἱὸς Δαυὶδ, μὴ φοβηθῆς παραλαβεῖν Μαρίαν **τὴν γυναῖκά σου** [...] (*Mt 1,20b*).

Teologiska runina

Z materiala, kotryž je w *Katolskim Posołe* wozjewjeny a w kotrymž informuje so wo wuwjedženych džělach redaktorskeje skupiny, wuchadźa, zo měješe jedna z přičinow znowapřeloženja někotrych pasažow teologiski pozadk: »[...] smy za teologisce najlěpšim přeložkom pytali.«¹¹ A tajkich wotrězkow by so móhło wjele wjac wotkryć. Jedyn z nich je sćehowacy. W *Jan 21,15-19* so pisa wo tym, kak přepodawa Jězusa Pětrej zastojnstwo najwyšeho pastyrstwa w Cyrkwu a to wužiwo troji prikaz *pasenja* wěriwych. Najprjedy pak dyrbeje Pětr swoju lubosć k Jězusej wuznać. W serbskim přeložku wužiwa so za prašenje Jězusa a Pětrowu wotmoľwu samne słowjeso – *lubować* (*Jan 21,15bcd*): »Symanje, syno Janowy, lubuješ mje bóle hač tući?« Wón

¹⁰ Přir. DZIKIEWICZ, Daniel: *Die revidierte Ausgabe der Einheitsübersetzung. Einige Beispiele verpasster Korrekturmöglichkeiten*, in: *Studia Theologica Grodnensia* 12 (2018), s. 89-102, tu s. 94-95.

¹¹ *My Serbja trjebamy standartny přeložk biblije* (← přisp. 3), s. 302.

praji jemu: »Haj, Knježe, ty wěš, zo će lubuju.« Grjekski tekst ma zo to wšak dvě wšelakorej słowje: ἀγαπάω a φιλέω, kotrež zwuraznjatej w tutym konteksće hinašej ideji lubosće. Přenje słowjeso woznamjenja *bójsku* lubosć a druhe – *čłowjesku*. Za tute druhe by so hodžalo hornjoserbske wuprawjenje *rady měć*. Z tajkim přeložkom by so bóle na teologisku ideju grjekskeho originala džiwało a wona by zrozumliwa byla.¹²

Dosłowo

W lěće 2006 bu nowe wudaće katolskeho hornjoserbskeho přeložka Swjatego Pisma wozjewjene. To bě porjedženje wudaća z 1966-1976. Postup je wočiwidny, tola njedosahacy, dokelž ma so hišće wjele na tutym polu dokonjeć. Předležacy nastawek je drobný přinošk k tutej temje. W nim naliča so někotre runiny, na kotrychž mělo so zmylki porjedžace džělo přewjesć a tak hižo eksistowacy přeložk polěpšić. K naspo-mnjenym runinam móhla so znajmjeńša hišće jedna přidać, mjenujcy dualowa, a tež naložowanje tuteje gramatiskeje kategorije mělo so wukmanić.¹³ Z naspo-

mnjenych runinow je filologiska najbóle problematika. Wažne je nic jenož prawe serbske słowo kaž tež jeho gramatisku formu wuzwolić, ale tohorunja literariske wosebitosće jednotliwych bibliskich awtorow zachować. Namjetowane porjedženje njezamóže cyle wěsće wšitke problemy hnydom rozrisać, tola budže to jedna dalša kročel k nastaću dospołneho standardneho katolskeho hornjoserbskeho přeložka Biblije.¹⁴

¹² Přir. DZIKIEWICZ, *Die revidierte Ausgabe der Einheitsübersetzung* (≠ přisp. 10), s. 98-99; DIKEVIČIUS, Danielius: *Δὲ φιλῆω vertimo*, in: DIKEVIČIUS, Danielius – GUDAUSKIENĖ, Ingrida (eds.): *Duosiu jums ganytoju pagal savo širdį. Minint Vilniaus šv. Juozapo kunigų seminarijos atkūrimo dvidešimtmetį* [= Bibliotheca Sancti Josephi, 4], Vilnius, 2014, s. 69-74.

¹³ Přir. DZIKIEWICZ, Daniel: *Dual a teologija. Přinošk k problematice wužiwanja dualowych formow w hornjoserbskich přeložkach Biblije*, in: Slavia Occidentalis. Linguistica 76/1 (2019), s. 11-19, <https://pressto.amu.edu.pl/index.php/so/article/view/25133/23104>.

¹⁴ Přir. *My Serbja trjebamy standartny přeložk biblije* (≠ přisp. 3), s. 302.

KNIHA GENEZIS

SPOČATKI SWĚTA A ČŁOWJESTWA

STWORJENJE A HRĚCH

Přěnja rozprawa wo stworjenju

1 Na spočatku stwori Bóh njebo a zemju. ² Zemja pak běše pusta a prózdna. Čma běše nad bjezdnom, a Boži Duch znošowaše so nad wodami.

³ A Bóh rjekny: »Budź swětło!« ⁴ Bóh widžeše, zo je swětło dobre. A Bóh wotdžěli swětło wot čmy. ⁵ Bóh mjenowaše swětło dzeń, a čmu mjenowaše wón noc. A bu wječor a bu ranje: přěni dzeń.

⁶ A Bóh rjekny: »Budź firmament wosrjedź wodow, a njech wón wotdžěli wody wot wodow!« ⁷ A tak so sta. Bóh sčini firmament, a tón wotdžěli wody pod firmamentom wot wodow nad firmamentom. ⁸ A Bóh mjenowaše firmament njebo. A bu wječor a bu ranje: druhi dzeń.

⁹ A Bóh rjekny: »Woda pod njebjom njech so zhromadzi na jedne městno, a njech pokaza so suchi kraj!« A tak so sta. ¹⁰ Bóh pomjenowa suchi kraj zemju, a městno, hdžež so woda zhromadzi, pomjenowa wón morjo. A Bóh widžeše, zo bě to dobre. ¹¹ A Bóh rjekny: »Zemja njech spłodzi zelene, symjenjace so zela a sadowe štomy, kotrež njesu plody na zemí, w kotrychž je jich symjo!« A tak so sta. ¹² Zemja spłodzi zelene, symjenjace so zela po swoich družinach a sadowe štomy, kotrež njesu plody, w kotrychž je jich symjo po jich družinach. A Bóh widžeše, zo bě to dobre. ¹³ A bu wječor a ranje: třěci dzeń.

¹⁴ A Bóh rjekny: »Njech nastanu swěcy na njebjeskim firmamenće, zo bychy dzeńi wot nocy džělili. Njech su znamjenja počasow, dnjow a lět. ¹⁵ A wone budžeja swěcy na njebjeskim firmamenće, zo bychy nad zemju swěčili.« A tak so sta. ¹⁶ Bóh sčini dvě wulkej swěcy, wjetšu swěcu, zo by nad dnjom knježiła, a mjeńšu swěcu, zo by nad nocu knježiła, a k tomu hwězdy. ¹⁷ Bóh staji je na njebjeski firmament, zo bychy swěčili nad zemju, ¹⁸ zo bychy knježili nad dnjom a nad nocu a džělili swětło wot čmy. A Bóh widžeše, zo bě to dobre. ¹⁹ A bu wječor a bu ranje: štwórty dzeń.

²⁰ A Bóh rjekny: »Woda budź poľna žiwych stworjenjow, a ptaki njech lětaja nad zemju pod firmamentom njebja!« A tak so sta. ²¹ Bóh stwori wulke mórske zwěriska a wšitke žiwjata, kotrež so we wodze hibaja po swoich družinach, a wšu ptačinu po jeje družinach. A Bóh widžeše, zo je to dobre. ²² Bóh je zohnowaše prajo: »Budźće plódné a rozmnožeje so a napjelńće wody na morju, a ptaki njech so rozmnožeja na zemí!« ²³ A bu wječor a ranje: pjaty dzeń.

²⁴ A Bóh rjekny: »Zemja njech spłodzi žiwjata po jich družinach! Skót, waki a džiwinu po jich družinach!« A tak so sta. ²⁵ Bóh stwori džiwinu po jeje družinach a skót po jeho družinach a wšu wačinu po jeje družinach. A Bóh widžeše, zo bě to dobre. ²⁶ A Bóh rjekny: »Sčiniŕny čłowjeka po svojim wobrazu, nam podobneho. Knježić ma ja woni nad rybami morja a nad ptakami nje-

¹ Tale rozprawa wo stworjenju swěta pochadza z měšniškich podawiznow. Nochce wědomostnje wujasnić nastaće swěta, ale rěči w ludowej, tehdy zrozumliwej formje

wo skutkach Boha-stworiceľa. Nimamy to rozumić po słowje. Wažne je, zo je na spočatku Bóh swět dobry stworił a zo je čłowjek wjeršk wšěch Božich stworjenjow.

Wobraz 3:

Swjate Pismo Stareho a Noweho zakonja (Budyšin 2006): započatk knihi *Genezis*